

Departementene

Rapport

Samarbeid om sosialt entreprenørskap

Rapport fra tverrdepartemental arbeidsgruppe

Samarbeid om sosialt entreprenørskap

Rapport fra tverrdepartemental arbeidsgruppe

1.	Innledning	3
2.	Om sosialt entreprenørskap.....	4
2.1.	Framvekst og utvikling.....	4
2.2.	Definisjoner og kjennetegn.....	4
2.3.	Aktuelle politikkområder	7
3.	Hvilke erfaringer har sosiale entreprenører og hvilke utfordringer møter de ..	8
3.1.	Innspill fra sosiale entreprenører og andre som arbeider med sosialt entreprenørskap	8
3.2.	Utredning av barrierer og utfordringer for sosialt entreprenørskap	11
4.	Hvordan kan det arbeides videre med sosialt entreprenørskap	12
4.1.	Finansiering og andre støttestrukturer	12
4.2.	Regelverk og praktisering av regelverk	17
4.3.	Kunnskap om sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon	19
4.4.	Holdninger, kultur og organisering i det offentlige	23
4.5.	Oppsummering av forslag til videre innsats fra arbeidsgruppen	25

1 Innledning

Det er på initiativ fra Arbeids- og sosialdepartementet etablert en tverrdepartemental arbeidsgruppe som skal gjennomgå og vurdere mulig oppfølging av en rapport fra en nordisk arbeidsgruppe som har kartlagt innsatser for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i de nordiske landene.¹ Det følger av mandatet for den tverrdepartementale arbeidsgruppen at den skal berøre følgende tema/spørsmål:

1. Hva er sosialt entreprenørskap?
2. Hvilke erfaringer har sosiale entreprenører og hvilke utfordringer møter de?
3. Hvordan er/kan sosialt entreprenørskap være relevant for ulike departementers ansvarsområder?
4. Hvilke virkemidler og tiltak finnes i offentlig regi for å legge til rette for sosialt entreprenørskap? (Her velges en bred tilnærming, dvs. her omtales både virkemidler og tiltak rettet mot sosialt entreprenørskap spesielt og andre virkemidler og tiltak som kan være relevante for utvikling av sosialt entreprenørskap)
5. Vurdering av den nordiske arbeidsgruppens anbefalinger
6. Forslag til hvordan regjeringen kan arbeide videre for å legge til rette for sosialt entreprenørskap, herunder utvikle et godt samarbeid på tvers mellom ulike departement.

Gruppen skal også som ledd i sitt arbeid arrangere et seminar/ konferanse med aktører i feltet for å belyse erfaringer og utfordringer som disse møter.

Arbeidsgruppen har vært ledet av ASD som også har hatt sekretariatsansvaret for gruppen. Følgende departement har deltatt: Barne- og likestillingsdepartementet (BLD), Helse- og omsorgsdepartementet (HOD), Justis- og beredskapsdepartementet (JD), Kunnskapsdepartementet (KD), Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD), Kulturdepartementet (KUD) og Nærings- og fiskeridepartementet (NFD).

Arbeidet startet i juni 2015, og det har vært avholdt seks møter i perioden fram til ferdigstilling av denne rapporten ved årsskiftet 2017-2018. Det har underveis fra flere departementer blitt tatt initiativ til utredninger og prosesser som samlet har bidratt til å gi et bredere kunnskapsgrunnlag for gruppens arbeid.² ASD arrangerte på vegne av den tverrdepartementale arbeidsgruppen et innspillsmøte 24. mars 2017 om hvordan aktører på tvers av offentlig, frivillig og privat sektor sammen kan stimulere til mer sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon for å møte utfordringer på arbeids- og

¹ Nordisk Ministerråd (2015)

² Uni Research Rokkansenteret har på oppdrag fra KUD og ASD utarbeidet [en rapport om utvikling av sosialt entreprenørskap i Norge](http://www.regjeringen.no/2526850) (www.regjeringen.no/2526850). KMD har i nært samarbeid med aktører i feltet utarbeidet et [inspirasjonshefte](http://www.regjeringen.no/id2540583/) (www.regjeringen.no/id2540583/) for sosialt entreprenørskap og arrangerte som ledd i dette arbeidet et dialogmøte med aktører i feltet 14.juni 2016. Høgskolen i Sørøst-Norge har på oppdrag fra ASD, KD og NFD utarbeidet en [rapport om rammer, virkemidler og insentiver for sosialt entreprenørskap](http://www.regjeringen.no/2578527). (www.regjeringen.no/2578527).

velferdsområdet. Mandatets punkt 1, 2 og 3 vil bli besvart i kapittel 2 og 3 og mandatets punkt 4, 5 og 6 i kapittel 4. Vurderingen av den nordiske arbeidsgruppens anbefalinger er avgrenset til anbefalinger til nasjonalt nivå, og er integrert i løpende tekst. Arbeidsgruppens forslag til videre innsats er avgrenset til forslag som kan bidra til bedre resultater innenfor eksisterende budsjettammer.

2 Om sosialt entreprenørskap

2.1 Framvekst og utvikling

Sosialt entreprenørskap er som fag- og forskningsfelt relativt nytt i Norge, men ikke som fenomen. Enkeltaktører og organisasjoner i sivilsamfunnet har gjennom lang tid vært viktige drivkrefter i utvikling av innovative løsninger innenfor ulike sektorer. De har funnet løsninger og etablert tiltak, der det offentlige ikke hatt tilbud eller tilbudet ikke har vært tilstrekkelig. Dette har vært tiltak som senere i mange tilfelle har blitt overtatt av det offentlige.

Begrepet «sosial virksomhet» ble tatt i bruk i Europa på begynnelsen av 1990-tallet, da først knyttet til kooperativbevegelsen i Italia. I løpet av de neste to tiårene har flere europeiske land og internasjonale organisasjoner som OECD og EU-kommisjonen tatt initiativ til å utvikle planer og virkemidler for å legge til rette for utvikling av sosiale virksomheter og sosialt entreprenørskap. I følge Eimhjellen og Loga (2016) må framveksten av sosialt entreprenørskap og sosiale virksomheter forstås i lys av den historiske og strukturelle konteksten denne finner sted i. Type velferdsmodell, i hvor stor grad et land er rammet av økonomisk nedgang og hva slags tradisjon og organisasjonskultur som finnes for sosialt engasjement, vil påvirke både omfang og hvilken form virksomhetene tar.

Siden 2008 har det også i Norge vært en økende interesse og oppmerksomhet knyttet til sosialt entreprenørskap. Antall aktører og organisasjoner som definerer seg som sosiale entreprenører har økt, særlig de siste årene. Det finnes ikke et offentlig register over sosiale entreprenører i Norge. Det er således ikke mulig å si noe eksakt om omfanget. Tall fra to nylig gjennomførte utredninger på området, peker imidlertid i retning av et antall i størrelsesorden 300-400.³

2.2 Definisjoner og kjennetegn

Det finnes både i forskning, forvaltning og praksis en rekke definisjoner av sosialt entreprenørskap. I noen studier, eksempelvis i de to nevnt over⁴, er kriteriet for å inngå i studien, hvorvidt personen/organisasjonen selv definerer seg til feltet og om andre aktører regner dem som tilhørende til feltet.

Vi ser det ikke som vår oppgave å foreta en bred gjennomgang og drøfting av ulike definisjoner av sosialt entreprenørskap. Dette mener vi allerede er gjort på en god måte

³ Eimhjellen og Loga (2016) og Kobro mfl. (2017)

⁴ Ibid.

blant annet av professorene Linda Lundgaard Andersen og Lars Hulgård ved Roskilde Universitet i rapporten fra den nordiske arbeidsgruppen.⁵

Vi ser det imidlertid som viktig for videre arbeid i departementene og politikkutvikling på området å definere noen kjennetegn som vurderes som vesentlige og som avgrenser sosialt entreprenørskap mot tradisjonell virksomhet i offentlig, privat og frivillig sektor.

Vi vil her ta utgangspunkt i kjennetegnene som den nordiske arbeidsgruppen la til grunn for sitt arbeid og gjennomgå disse i lys av norske forhold. Dette er følgende kjennetegn:

- Sosialt formål eller udekket velferdsbehov
- Nyskapende løsninger på disse utfordringene
- Drives av sosiale resultater, men også av en forretningsmodell som kan gjøre virksomheten levedyktig/bærekraftig
- Målgruppeinvolvering
- Samarbeid på tvers av fagfelt og virksomhetsmodeller.⁶

Kjennetegn 1 Sosialt formål eller udekket velferdsbehov

Utgangspunktet for sosialt entreprenørskap er et sosialt problem eller et udekket velferdsbehov.

Den nordiske arbeidsgruppens mandat var avgrenset til innsatser for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i arbeidet med å inkludere utsatte grupper i arbeid og samfunnsliv, men sosialt entreprenørskap retter seg også mot en rekke andre formål. I følge Eimhjellen og Loga (2016) er de største arbeidsfeltene for sosiale entreprenører i Norge utenforskap og vanskeligstilte, arbeidsinkludering, sosialt fellesskap, integrering, ungdom og helse.

Den norske velferdsstaten er omfattende med et bredt spekter av tjenester og ordninger rettet mot ulike samfunnsmessige behov. En rekke frivillige organisasjoner arbeider for å løse sosiale problemer og har et sosialt formål. I tillegg leverer etter hvert også flere kommersielle aktører tjenester og tilbud innenfor flere samfunnsområder/sektorer.

Kjennetegn 2 Nyskapende løsninger på disse utfordringene

Sosialt entreprenørskap bidrar med nyskapende løsninger på utfordringene virksomheten er rettet mot.

Den nordiske arbeidsgruppen viser i denne sammenheng til skillet mellom sosialt entreprenørskap, sosial innovasjon og sosial(økonomiske) virksomheter. Sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon er nært forbundet, men kan også være to helt avgrensede områder. Man kan oppnå sosial innovasjon uten forutgående sosialt entreprenørskap. Sosial(økonomiske) virksomheter kan være kjennetegnet ved innovasjon, og nyskapende løsninger, men ikke nødvendigvis.

⁵ Hulgård og Andersen (2015) i Nordisk Ministerråd (2015)

⁶ Disse kjennetegnene sammenfaller blant annet langt på vei med kjennetegnene som Eimhjellen og Loga (2016) benytter for å avgrense sosialt entreprenørskap i norsk kontekst. Kjennetegnene som nevnes av disse, er: Innovasjon og entreprenørskap, sosialt formål, forretningsdrift og medborgerskap.

I følge Eimhjellen og Loga (2016) finnes det tydelige elementer av innovasjon og entreprenørskap i feltet i Norge. Innovasjonen skjer gjennom nye måter å løse oppgaver på og gjennom å skape inkludering i samspill med velferdsstaten.

Nyskaping og innovasjon skjer også i andre sektorer. Offentlig sektor har ikke minst de siste årene vært gjenstand for flere større reformer, og forsøks- og utviklingsarbeid skjer som en del av den ordinære virksomheten. Frivillig sektor har gjennom historien tatt initiativ til nyskapende tiltak på en rekke områder. Når det gjelder sosiale entreprenørskap handler det om noen bestemte kjennetegn ved virksomhetsmodellen og de nyskapende løsningene. Vi kommer nærmere inn på dette i punktene under.

Kjennetegn 3 Drives av sosiale resultater, men også av en forretningsmodell som kan gjøre virksomheten levedyktig/bærekraftig

Sosialt entreprenørskap drives både av de sosiale resultatene, eller sagt på en annen måte, av å skape sosiale verdier, og av en forretningsmodell som kan gjøre virksomheten levedyktig/bærekraftig.

Den nordiske arbeidsgruppen nyanserer dette noe. Arbeidsgruppen viser til at sosialt entreprenørskap kan organiseres som en egen virksomhet, men også foregå innen etablerte (frivillige) organisasjoner eller offentlige institusjoner. Økonomisk bærekraft kan både være knyttet til den enkelte virksomhet og i et bredere perspektiv til samfunnsøkonomisk bærekraft.

Eimhjellen og Loga (2016) peker på at sosiale entreprenører i Norge vokser fram både som små og nyskapende aksjeselskap knyttet opp mot nettverk i næringslivet, og ut av frivillig sektor og større ideelle aktører som har virksomhet rettet mot sosialt arbeid.

Feltet i Norge kjennetegnes ifølge disse forskerne av to relativt ulike former og tilnærminger. Den ene representeres av små, nyetablerte og private virksomheter organisert som AS, ideelle AS og næringsdrivende stiftelser, og har få ansatte og relativt liten omsetning. Den andre representeres av eldre, store og profesjonaliserte organisasjoner organisert som frivillige organisasjoner, ideelle stiftelser og samvirker, som i økende grad tilpasser seg et kommersielt marked og interesse for sosial innovasjon i sin prosjektutvikling. Sistnevntes inntekter kommer fra både egen inntjening, private gaver eller fra offentlig støtte og tilskudd. I tillegg er det også eksempler på aktører som har vokst fram ut av det offentlige.

Kjennetegn 3 og 4 Målgruppeinvolvering og samarbeid på tvers av fagfelt og virksomhetsmodeller

Den nordiske arbeidsgruppen peker også på ytterligere to kjennetegn: målgruppeinvolvering og samarbeid på tvers av fagfelt og virksomhetsmodeller.

I målgruppemedvirkning ligger at målgruppen, slik som brukere av tjenester eller personer med egen erfaring med problemet som skal løses, medarbeiderne eller andre interessenter, har innflytelse og medvirker i det sosialentreprenøriske arbeidet. Denne medvirkningen kan foregå på ulike nivåer, både ved at målgruppen er aktive i tiltaksutformingen, medeiere av en virksomhet, medlemmer i styrer etc. Det essensielle er at målgruppen har innflytelse og medvirker. Samarbeid på tvers handler om å utvikle nye nettverk på tvers av fagfelt og virksomhetsmodeller der partene samspiller på nye måter for å løse gjenstridige problemer.

Av respondentene i studien gjennomført av Eimhjellen og Loga (2016) som selv eller sammen med noen andre startet virksomheten, hadde over halvparten tilknytning til målgruppen.

2.3 Aktuelle politikkområder

Sosialt entreprenørskap handler således kort oppsummert om å utvikle og ta i bruk nyskapende og bærekraftige løsninger på sosiale og samfunnsmessige problemer. Sosialt entreprenørskap oppstår og utvikles på ulike måter. Sosialt formål, nyskapende løsninger, forretningsmessige metoder og levedyktig/bærekraftig forretningsmodell er etter arbeidsgruppens vurdering kjennetegn som gjør samarbeid med sosiale entreprenører relevant og interessant både for stat og kommune.

I Norge, som i de andre nordiske landene, skjer sosialt entreprenørskap i samspill med en offentlig sektor som kjennetegnes ved en stor grad av universelle sosiale ordninger og et bredt spekter av tjenester. Innenfor de ulike sektorene er det en rekke virkemidler for å videreutvikle tjenester og metoder for å møte nye utfordringer.

Relevans og betydning av sosialt entreprenørskap varierer mellom ulike politikkområder, men uavhengig av sektor og tema er det noen generelle aspekter ved sosialt entreprenørskap vi ønsker å trekke fram.

Sosiale entreprenører kan bidra til offentlig sektors innovasjonsarbeid på alle nivå. Innovasjon omfatter her prosesser som har som mål å produsere mer kostnadseffektive tjenester og prosesser som har som mål å skape sosiale verdier. Nytenkning og sektorovergripende tiltak kan gi løsninger som har vært vanskelig å få til innenfor etablerte forvaltningsstrukturer. I tillegg til å gi opphav til nye løsninger og tiltak for å løse sosiale problemer, kan løsningene sosiale entreprenører utvikler og tar i bruk, utgjøre et viktig supplement til eksisterende løsninger i offentlig regi.

Innenfor velferdspolitikken kan sosiale entreprenører bidra til å utvikle nye arbeidsmetoder og løsninger. Dette gjelder blant annet det boligsosiale arbeidet, særlig der hvor boliger og tjenester må sees i sammenheng, og i arbeidet for å inkludere ulike utsatte grupper i arbeid og aktivitet. Sosiale entreprenørers evne til å utvikle nye nettverk på tvers av fagfelt og virksomhetsmodeller der partene samspiller på nye måter, kan bidra med nye og andre løsninger enn de de som utvikles og gjennomføres i offentlig regi. Ved at flere aktører tar tak i ulike sosiale problemer kan antallet løsninger som prøves ut øke. Sosiale entreprenørers erfaringsbaserte kunnskap og praktiske erfaringer som innebærer et nedenfra perspektiv, kan gi raskere identifikasjon av udekkede behov og mer tilpassende tjenester.

Sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon drevet fram av sivilsamfunnsaktører har vært en viktig drivkraft i utviklingen av tilbud og tiltak innenfor bl.a. barnevern, barnehager, opplæring, kriesentre, familievern og kommunale helse- og omsorgstjenester. På flere områder har det offentlige overtatt ansvaret for tiltak som er utviklet i regi av sivilsamfunnsaktører. Sivil og ideell sektor kan bidra til målet om at mennesker med psykisk sykdom skal kunne leve så normale liv som mulig og oppleve mestring og mening i tilværelsen. For omsorgstjenestene er sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon særlig aktuelt for å møte og løse sosiale behov som mestring, aktivitet, meningsfulle hverdager, fellesskap, pårørendestøtte og helhetlig oppfølging av brukere. Kunnskap om og opplæring i sosialt entreprenørskap er i tråd med grunnskolens samfunnsoppdrag om å utdanne elever til sosialt ansvar og solidaritet. Sosialt entreprenørskap er aktuelle samarbeidspartnere for utdanningssystemet. Det kan være tilbud til elever som faller fra i utdanningen eller ulike tiltak for å bedre det sosiale miljøet i skolen for å hindre mobbing og konflikter. Sosiale entreprenører kan også være en aktuell samarbeidspartner i arbeidet med å forebygge tilbakefall til kriminalitet.

3 Hvilke erfaringer har sosiale entreprenører og hvilke utfordringer møter de

Arbeidsgruppen er gitt i mandat å innhente innspill om hvilke erfaringer sosiale entreprenører har og hvilke utfordringer de møter. Det har blitt avholdt to møter med aktører i feltet som har gitt arbeidsgruppen nyttige innspill om erfaringer, utfordringer og muligheter i Norge. I tillegg har Høgskolen i Sørøst-Norge på oppdrag fra ASD, KD og NFD utarbeidet en rapport om rammer, virkemidler og insentiver for sosialt entreprenørskap. Ett av oppdragene i denne utredningen var å beskrive barrierer for sosialt entreprenørskap og de utfordringer som ulike typer sosiale entreprenører kan møte.

I dette kapittelet oppsummerer vi først innspill gitt i forbindelse med de to nevnte møtene og deretter sentrale barrierer identifisert i rapporten fra Høgskolen i Sørøst-Norge⁷. Også andre rapporter om sosialt entreprenørskap påpeker barrierer og utfordringer for utvikling av feltet, og relevante funn fra disse inngår i kapittel 4.

3.1 Innspill fra aktører som arbeider med sosialt entreprenørskap

Kommunal- og moderniseringsministeren inviterte sosiale entreprenører, kommuner og statlige virksomheter til et dialogmøte 14. juni 2016. Formålet med samlingen var å få innspill til hva et inspirasjonshefte om samarbeid mellom kommuner og sosiale entreprenører bør inneholde. I tillegg ble det stilt spørsmål om hva vi trenger nå for å få til mer samarbeid. ASD inviterte 24. mars 2017 til et innspillsmøte om hvordan aktører på tvers av offentlig, frivillig og privat sektor sammen kan stimulere til mer sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon for å møte utfordringer på arbeids- og velferdsområdet. Møtet samlet om lag 80 personer, og 19 aktører ga innspill, i tillegg til forberedte innlegg fra SoCentral, Virke Sosial Innovasjon og Ferd Sosiale Entreprenører. Departementet mottok også 25 skriftlig innspill i etterkant.

I den nordiske rapporten blir hindre og behov for nye innsatser gruppert i følgende hovedkategorier:

- Finansiering og andre støttestrukturer
- Regelverk og praktisering av regelverk
- Kunnskap om sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon
- Holdninger, kultur og organisering i det offentlige⁸

Innspillsmøtene peker på mange av de samme punktene som ble identifisert i den nordiske rapporten, men med noe ulik vekt og innretting. Vi har valgt å bruke den samme kategoriseringen i oppsummeringen av innspillsmøtene i dette kapitlet og videre i rapporten.

Finansiering og andre støttestrukturer

I den nordiske rapporten ble det tatt opp at manglende tilgang til finansiering og andre støttestrukturer gjelder både ved oppstart og for å opprettholde en virksomhet over tid. Det

⁷ Kobro mfl. (2017)

⁸ Respondenter i kartleggingen presentert i den nordiske rapporten var tilretteleggere i både offentlig, privat og frivillig sektor for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i de nordiske landene.

ble pekt på små økonomiske rammer, for mye fokus på prosjektmidler, og at eksisterende finansieringsmuligheter ikke er godt nok tilpasset de behovene og forutsetningene som sosiale entreprenører har. Manglende tilgang til risikovillig finansiering ble også pekt på av respondentene. Som svar på disse utfordringene ble blant annet nevnt gode finansieringsløsninger ved oppstart, såkalt såkornfinansiering, forskuddsbetaling av prosjektmidler, sikkerhet/garantier, etablererstipend, låneordninger og et nasjonalt fond på tvers av sektorer. Mer langsiktig støtte, utviklingsmidler for en lengre periode ble også nevnt samt skattemessige insentiver.

Dette er tema som også går igjen i Norge i de to innspillsmøtene. Det er her etterlyst større rom for innovasjon i ordninger – at man kan teste ut, gjøre feil og lære av dem. Det er også uttrykt bekymring for manglende forutsigbarhet og langsiktighet i arbeidet og fare for at det gjennomføres pilot etter pilot. Det finnes gode eksempler på rammeavtaler for samhandlingsprosjekter av lengre varighet. Flere problemstillinger knyttet til samarbeid med NAV har også blitt løftet fram. Blant annet er det vist til at den økonomiske rammen for tilskuddsordningen til sosialt entreprenørskap fra Arbeids- og velferdsdirektoratet er for liten. Videre har flere vært opptatt av at samarbeid mellom aktører kan støttes og utvikles gjennom å ta i bruk nye finansieringsformer, slik som velferdsobligasjoner eller sosiale investeringsfond, som gir større grad av samfinansiering. Andre har ønsket at innovasjonsmidler generelt og midler til sosialt entreprenørskap blir sett i sammenheng. Ulike skattemessige insentiver og endringer i avgiftspolitikken har også vært etterspurt. EU-programmer har vært nevnt som en kilde til finansiering, f. eks. Erasmus+ prosjektmidler. Det har også blitt spilt inn å etablere flere nabolagsinkubatorer som kan åpne dører for individer med innovative løsninger og gi dem en bedre forståelse for hvordan det offentlige jobber, hvor mulighetene ligger og hvordan tillit kan bygges.

Regelverk og praktisering av regelverk

Når det gjelder regelverk var det særlig utfordringer knyttet til anskaffelsesregelverket og praktiseringen av dette, som ble nevnt i den nordiske rapporten. Noen pekte også på behov for bedre tilpasning av regelverk/ordninger under arbeidsmarkedspolitikken og sosialpolitikken, og mulighet for offentlige myndigheter til å inngå rammeavtaler med sosiale entreprenører på lik linje med andre aktører.

Anskaffelser har også vært et sentralt tema i de to innspillsmøtene. Kompetanse om anskaffelser er tatt opp som en felles utfordring. Sosiale entreprenører trenger kompetanse som bidrar til å gjøre dem levedyktige i et marked med offentlige virksomheter. De mangler innsikt i det offentliges finansiering og bruker mye tid på å orientere seg mellom offentlige aktører. På den andre siden er det offentlige ikke vant til å kjøpe inn fra sosiale entreprenører. Samtidig har en aktør gitt eksempel på at Innovasjon Norge ga god bistand som brobygger mellom privat og offentlig sektor i utvikling av en tjeneste.

Flere har også tatt opp utfordringer med å bli en aktuell leverandør for offentlig sektor, slik som kommuner og NAV, både på grunn av størrelse, konkurranse i markedet, fokus på tidligere erfaring og lite fokus på kvalitet og resultater. Det offentlige må i større grad beskrive behov uten å ha svaret på hvordan behovet skal møtes når de utlyser. Det er videre viktig å sette et fokus på resultater og effekt i utlysninger, og ikke bare på laveste pris. Det kan også være behov for å se på hvordan man kan øke kunnskapen i feltet og bidra til at sosiale entreprenører går sammen om å levere anbud for å bedre kunne møte bredden i utlysningene. I noen tilfeller hvor flere direktorater og kommuner ønsker å kjøpe en tjeneste

sammen, kan det være vanskelig å finne ut hvem som praktisk kan stå som anskaffer av tjenesten.

Det ble også vist til at innovative anskaffelser med fokus på å løse utfordringer kan bidra til å øke samarbeidet på tvers av departementer, direktorater og samarbeid på tvers innad i kommuner. Et slikt fokus vil også legge til rette for samarbeid med sosiale entreprenører og de som trenger løsningene.

Det er også blitt pekt på et behov for å definere og sertifisere sosiale entreprenører, slik at det blir enklere å forholde seg til for de som skal kjøpe tjenester, og utvikle en oversikt eller et offentlig register over tilbydere, f. eks etter modell fra Storbritannia.

Kunnskap om sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon

Den nordiske rapporten fant at manglende kunnskap om sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon gjelder både samfunnet generelt og blant offentlige myndigheter spesielt. Det ble også pekt på manglende kunnskap om å jobbe tverrsektorielt og tverrprofesjonelt og på manglende kunnskap om metoder for å involvere brukere. Som svar på disse utfordringene nevnes blant annet behov for større fokus på utdanning og forskning på sosialt entreprenørskap, opprettelse av nasjonale kompetansesentre for sosialt entreprenørskap, kartlegging og spredning av gode eksempler, utvikling av gode metoder for resultat- og effektmåling, og gevinster ved å jobbe forebyggende. Behovet for utdanning gjelder også for de sosiale entreprenørene.

Flere av aktørene som har gitt innspill, har vært opptatt av kunnskap og kompetanse. Et innspill er å etablere et offentlig fagmiljø for sosialt entreprenørskap med ansvar for opplæring av offentlige ansatte i innovasjon og sosialt entreprenørskap. Et annet innspill er å videreføre arbeidet med å samle og spre gode eksempler på innovative løsninger og samarbeid med sosiale entreprenører. Det er også tatt opp behovet for ambassadører eller kontaktpersoner i offentlig sektor på ulike nivå som kan bidra til å åpne dørene inn til det offentlige og gi veiledning for aktører med nye løsninger.

Det er også gitt innspill om at kommunene bør etterspørre målinger av sosial verdi og effekt. Og de sosiale entreprenørene må bli bedre på å måle effekter av tjenestene de tilbyr. Samtidig er det ofte vanskelig å måle, for eksempel ved gjennomføring av forebyggende tiltak. Utvikling av nasjonale indikatorer for å måle sosial effekt, kan skape mer etterspørsel etter innovasjon og nye løsninger. Skandiamodellen i Sverige er et eksempel på et slikt verktøy. Dette vil kunne være et verktøy for kommuner og synliggjøre gevinsten med å vri innsats over på forebygging og sette større fokus på resultater.

Holdninger, kultur og organisering i det offentlige

Når det gjelder holdninger, kultur og organisering i det offentlige ble det pekt på i den nordiske rapporten at det er et motsetningsforhold mellom sosiale entreprenørers tverrsektorielle og tverrfaglige karakter og offentlige aktørers typiske organisering i spesialiserte forvaltningsenheter eller siloer. Videre ble det pekt på manglende kompetanse og insentiver i det offentlige til å jobbe på tvers av forvaltninger og sektorer. Som svar på disse utfordringene, ble det tatt opp at det er behov for å se på hvordan strukturer og systemer kan mykes opp, slik at det blir tettere samarbeid mellom offentlige myndigheter og privat og frivillig sektor.

I innspillene vi har mottatt, er det også vist til behov for mer innsats på tvers av ansvars- og fagområder. Det er videre blitt vist til at det er behov for å ufarliggjøre sosialt

entreprenørskap. En vanlig holdning er at kommunen tenker at den skal klare oppgavene selv, men det er behov for at kommunen er åpen for at andre også kan løse problemer og at samarbeid på tvers av sektorer er et gode. Det er videre behov for møteplasser hvor man kan bli kjent og lære på tvers av sektorer og organisasjoner. En mulighet er å etablere en innovasjonslos, som kan bistå eksterne til å forstå kommunen og hvordan arbeide inn mot kommunen. Det kreves videre kunnskap og forankring på ledernivå for å få til endring. Politikere bør kjenne til gode eksempler og skryte av dem.

Videre er det tatt opp at offentlig sektor ofte ikke måles på innovasjon og samskaping. Flere har vært opptatt av hvordan man kan gi insentiver til samarbeid med sosiale entreprenører. Det har også blitt pekt på at man ikke må se på sosialt entreprenørskap i Norge kun med utgangspunkt i ordinær entreprenørskapstenkning og eksisterende strukturer brukt for å løse sosiale problemer. Fokus bør også være på sosial effekter og styringsformer som inkluderer de det gjelder i utvikling og gjennomføring.

3.2 Utredning av barrierer og utfordringer for sosialt entreprenørskap

Som nevnt innledningsvis har Høgskolen i Sørøst-Norge i rapporten om rammer, virkemidler og insentiver for sosialt entreprenørskap også sett på barrierer mot sosialt entreprenørskap. Her oppsummeres kort sentrale barrierer som rapporten identifiserer i sitt datamateriale. En fylldigere beskrivelse kan leses i rapporten.⁹

Rapporten tar blant annet opp at sosiale entreprenører mener at de i liten grad blir anerkjent for sin innsats, blant annet fordi det er liten kunnskap om hva sosialt entreprenørskap er og det er lite fokus på sosial innovasjon i kommunal sektor. Samtidig trenger også sosiale entreprenører mer kunnskap om forretningsdrift, anbudsutforming, offentlig politikk, etc. Utredningen påpeker at manglende kompetanse som barriere handler om mer enn kun kunnskap. Også holdninger, ferdigheter og relasjoner inngår.

I tillegg er ifølge rapporten veiledning og rådgivningstjenester for sosialt entreprenørskap mangelfullt utviklet og det er lite utviklede startup-tjenester og lite tilgjengelig startkapital for usikre og eksperimenterende løsninger/løsningsforsøk på det sosialpolitiske/faglige problemfeltet hvor sosialt engasjement og entreprenørskap kombineres.

Når det gjelder anskaffelser vises det til at norske kommuner er sentrale for å skape sosial innovasjon siden dette er den viktigste «markedsplassen». Men kommunene ser ofte ikke etter løsninger utenfor egen organisasjon, og når de lyser ut anbud, er det ofte utlysninger med detaljerte beskrivelser av hvilken tjeneste de vil ha levert til lavest mulig pris. Det er også komplisert å initiere samarbeid mellom forskjellige etater i stat og kommune.

Det påpekes også at det er svært krevende å måle sosial verdi på en måte som lar seg spore tilbake til en gitt sosial innsats og at det mangler allment aksepterte måleverktøy for sosial verdi. Det tas opp at videre samarbeid om sosialt entreprenørskap i norsk forvaltning vil kunne vanskeliggjøres om det ikke etableres et minimum av konsensus om hva som faller inn under begrepet. Det vises til at det er flere eksempler på at det er skapt politiske og juridiske rammer som gir en nasjonal definisjon i land i Europa. Rapporten finner også at mange sosiale entreprenører er i tvil om hvilken organisasjonsform de skal velge og at det er

⁹ Kobro mfl. 2017 [Rapport om rammer, virkemidler og insentiver for sosialt entreprenørskap](http://www.regjeringen.no/2578527) (www.regjeringen.no/2578527)

behov for en egen organisasjonsform som både gir rom for at det er lov å tjene penger, men som samtidig sikrer at eventuell profitt vil skape sosial verdi.

4 Hvordan kan det arbeides videre med sosialt entreprenørskap

Det finnes etter hvert flere aktører innenfor både offentlig, privat og frivillig sektor som arbeider med å legge til rette for sosialt entreprenørskap i Norge.¹⁰

Et kjennetegn ved utviklingen de siste årene er framveksten av flere typer aktører som støtter sosiale entreprenører på forskjellige måter. Blant disse er sosiale investorer som eksempelvis Ferd Sosiale Entreprenører som investerer i sosiale entreprenører og gir dem tilgang til kapital, kompetanse og nettverk. Et eksempel på en type aktør som har vokst fram av det offentlige, er Tøyen Unlimited, en nabolagsinkubator som støtter personer som har idéer til hvordan sosiale utfordringer kan løses gjennom sosialt entreprenørskap. Tøyen Unlimited er ett av flere tiltak i Områdeløft Tøyen.

Vi vil i dette kapitlet se nærmere på offentlige myndigheters innsats og hvordan man kan arbeide videre med å legge til rette for sosialt entreprenørskap. Utgangspunkt for denne gjennomgangen vil være utfordringsområdene nevnt i forrige kapittel.

4.1 Finansiering og andre støttestrukturer

Som det framgår av kapittel 3 er manglende tilgang til finansiering og utilstrekkelige eller manglende støttestrukturer utfordringer som går igjen i den nordiske rapporten, i tilbakemeldinger fra feltet og i utredningen fra Høgskolen i Sørøst-Norge. Vi vil her se nærmere på aktuelle virkemidler i offentlig regi og hvordan det kan arbeides videre med disse.

Støtte til sosialt entreprenørskap og sosiale entreprenører

Støtte fra Innovasjon Norge

Det klart viktigste offentlige virkemiddelet for oppstart av ny virksomhet er Innovasjon Norge. Innovasjon Norge forvalter midler fra blant annet NFD, KMD og Landbruks- og matdepartementet. For 2017 er det bevilget 2,3 mrd. kroner over NFDs budsjett til Innovasjon Norge. Om lag 30 prosent av disse midlene tildeles gründere. Blant aktuelle virkemidler er etablerertilskuddsordningen, pre-såkornordningen, såkornfond, innovasjonslån, og ulike kompetanse- og rådgivningstjenester. Virkemidlene er åpne for alle bedrifter, uavhengig av bransje, geografi og bedriftens alder, så lenge gitte kriterier er oppfylt.

Det finnes ingen oversikt over antall sosiale entreprenører som mottar støtte fra gründermidlene under NFDs område. Høgskolen i Sørøst-Norge har gjennomført en

¹⁰ Se både den nordiske rapporten (Nordisk Ministerråd 2015) og utredningene til Uni Research Rokkansenteret (Eimhjellen og Loga 2016) og Høgskolen i Sørøst-Norge (Kobro mfl. 2017) for en nærmere omtale av disse.

registerdataanalyse av sosiale entreprenører og deres forhold til det offentlige virkemiddelapparatet.¹¹ Til analysen har man benyttet Samspillsdatabasen utviklet av Samfunnsøkonomisk Analyse AS, og kjørt prosjektdata fra tolv statlige virkemiddelaktører. Det framgår av analysen at over 1/3 av de sosiale entreprenørene som inngår i denne undersøkelsen, har mottatt en eller annen form for støtte fra det offentlige næringsrettede virkemiddelapparatet. Innovasjon Norge er den største aktøren for næringsrettet støtte, deretter følger fylkeskommunene og SIVA, Norges Forskningsråd og Skattefunn¹². Den næringsrettede bistanden som gis til sosiale entreprenører kan deles inn i rådgivning, tilskudd, lån og garantier. Rådgivning utgjør 42 prosent av bistanden som gis og det kan se ut som det er høy grad av tilfredshet med rådgivning knyttet til næringsrettet bistand (Kobro mfl. 2017).

Også undersøkelsen gjennomført av Uni Research Rokkansenteret viser at en del aktører mottar støtte fra Innovasjon Norge. 82 prosent av virksomhetene i denne undersøkelsen (dvs. 119 aktører) svarte at de hadde mottatt en form for offentlig eller privat støtte i form av gave eller tilskudd. Rundt 20 aktører oppga at de hadde mottatt støtte fra Innovasjon Norge (Eimhjellen og Loga 2016). Som beskrevet tidligere, ble det i innspillene fra aktører i feltet også vist til at Innovasjon Norge hadde vært en brobygger mellom en privat sosial entreprenør og offentlig sektor.

Dette kan indikere at de offentlige næringsrettede virkemidlene benyttes av en del sosiale entreprenører, men det usikkert i hvilken grad det kan trekkes generelle slutninger fra dette. Blant annet har vi ikke inngående oversikt over hvilke sosiale entreprenører som tar kontakt med Innovasjon Norge.

Arbeidsgruppen mener at dette er et viktig spørsmål som det bør innhentes mer kunnskap om, herunder hva som eventuelt må til, for at flere sosiale entreprenører utnytter tilgjengelige virkemidler.

Tilskudd til sosialt entreprenørskap og sosiale entreprenører fra Arbeids- og velferdsdirektoratet

I tillegg til de generelle virkemidlene under Innovasjon Norge, finnes det under Arbeids- og velferdsdirektoratet en særskilt tilskuddsordning for sosialt entreprenørskap. Ordningen *Tilskudd til sosialt entreprenørskap og sosiale entreprenører* ble opprettet i 2011 med en økonomisk ramme på 2,6 mill. kroner, som har økt til i overkant av 14 mill. kroner i 2017. Tilskuddsordningen er videreført på samme nivå i statsbudsjett for 2018. Ordningen skal stimulere til utvikling av sosialt entreprenørskap som retter sin innsats mot fattigdom og sosial eksklusjon i Norge. Det er også et mål å stimulere til at personer som har erfart fattigdom og sosial eksklusjon, bidrar til utvikling av sosialt entreprenørskap der det er

¹¹ Analysen tar utgangspunkt i en liste med 383 sosiale entreprenører som er satt sammen av en liste over sosiale entreprenører benyttet av Uni Research Rokkansenteret, egne lister (basert på eget nettverk) og en dynamiske liste over sosiale entreprenører delt på sosiale medier. Gjennom kobling av de 383 sosiale entreprenørene på listen har man identifisert 296 med organisasjonsnummer registrert i Brønnøysund. Utredningen vurderer at dette utvalget sannsynligvis er stort nok til å gi et meningsfylt bilde av sosiale entreprenører i Norge, men poengterer samtidig at uten sikker informasjon om populasjonen, kan man ikke slå fast hvor representativt utvalget er.

¹² Gis i form av skattefradrag.

relevant. Det gis innenfor denne ordningen også et utviklingstilskudd hvor formålet er å stimulere til utvikling av gode ideer og forretningsmodeller for søkere som er eller vil bli sosiale entreprenører.

Arbeids- og velferdsdirektoratet gjennomførte en oppsummering av erfaringene med ordningen i perioden 2011–2013, og regelverket ble med bakgrunn i denne oppsummeringen og et innspillsmøte med aktører i feltet revidert i 2014. 24 aktører mottok tilskudd gjennom tilskuddsordningen i 2017. Nær halvparten av tilskuddsmottakerne har barn og unge som målgruppe. Personer med rusproblemer og tidligere rusmisbrukere, løslatte, innvandrere og personer med psykiske lidelser er også i målgruppen for flere av aktørene. Registeranalysen gjennomført av Høgskolen i Sørøst-Norge viser at 1/3 av de som har mottatt støtte fra NAV, også har mottatt offentlig næringsrettet støtte (Kobro mfl.2017).

Det er i tilbakemeldinger fra flere hold pekt på flere problemstillinger knyttet til ordningen. Det har blant annet blitt stilt spørsmålsteget ved kravet om at søkerne må være registrert i Frivillighetsregisteret, og pekt på at den økonomiske rammen burde økes og at nedslagsfeltet for ordningen burde være bredere.

Arbeidsgruppens vurdering er at tilskuddsordningen bør evalueres, men at regelverket fra 2014 bør få virke noe lengre tid før en slik evaluering igangsettes.

Andre aktuelle tilskuddsordninger

Som vist til tidligere, er mye av arbeidet med sosialt entreprenørskap knyttet til organisasjoner og aktiviteter i frivillig sektor. Tilskuddsordninger rettet mot frivillig sektor og sivilsamfunn kan i utgangspunktet også være aktuelle for sosiale entreprenører. I hvilken grad disse ordningene faktisk er tilgjengelige og benyttes av sosiale entreprenører har vi ingen sikker kunnskap om. Det er igangsatt et arbeid med en stortingsmelding om den statlige frivillighetspolitikken som blant annet vil se på nye former for frivillighet og frivillighetens ulike roller i samfunnet lokalt, regionalt og nasjonalt, hvor også sosialt entreprenørskap vil være et tema. Stortingsmeldingen skal etter planen legges fram høsten 2018.

Videre kan regionale utviklingsmidler gis til sosialt entreprenørskap der hvor det er relevant.¹³ Det gjelder også for midler fra kommunale næringsfond, og Fylkesmannen har mulighet for å gi en del av skjønnsrammen som støtte til fornyings- og innovasjonsprosjekter i kommunene.

Rådgivning for sosiale entreprenører

Innovasjon Norge tilbyr i tillegg til ulike finansielle virkemidler, også kompetanse- og rådgivningstjenester for oppstart av ny virksomhet.

Støtte og råd til sosiale entreprenører gis ellers, og ikke minst, av en rekke aktører i feltet. Det fram går av undersøkelsen Uni Research Rokkansenteret har gjennomført, at over halvparten av respondentene deltar i nettverk med andre aktører. Nettverkene som oftest blir nevnt er Ferd Sosiale Entreprenører, SoCentral, Senter for Sosialt Entreprenørskap og Innovasjon, Nettverk for sosial entreprenørskap, Ashoka, Tøyen Unlimited og Virke Sosial

¹³ Fylkeskommunene gir støtte til Ungt Entreprenørskap regionalt.

Innovasjon. Fra disse aktørene tilbys til dels både kapital, kompetanse, nettverk og i noen tilfelle også kontorfellesskap.¹⁴

Det har fra noen hold blitt etterspurt et eget offentlige fagmiljø for sosialt entreprenørskap. Sosialt entreprenørskap i Norge i dag er rettet mot et bredt spekter av samfunnsproblemer, og har relevans og betydning for en rekke politikkområder. Hver sektor har ansvar for virkemidler og måloppnåelse på eget område, noe som innebærer at det bør finnes kunnskap og kompetanse om sosialt entreprenørskap i alle sektorer.

Noen tema er av relevans for flere sektorer, slik som rådgivning for oppstart av ny virksomhet og offentlige anskaffelser. På disse områdene er det offentlige aktører som innenfor sitt mandat også har ansvar for veiledning til sosiale entreprenører. Som vist over, kan det se ut som sosiale entreprenører som har brukt rådgivning knyttet til næringsrettet bistand, er tilfreds med denne. Det er gjort flere grep når det gjelder offentlige anskaffelser som er relevant for sosialt entreprenørskap, jf. kapittel 4.2.

Samarbeid mellom offentlige myndigheter om eksisterende virkemidler

En utfordring som nevnes i flere sammenhenger, er hvordan sosiale entreprenører kan utvikle en forretningsmodell og virksomhet som er bærekraftig over tid. Kobro mfl. (2017) viser i sin utredning til at flere av respondentene opplever utfordringer knyttet til å skalere gode løsninger etter at de har demonstrert sin nytte i mindre målestokk.

Et viktig kriterium for å få støtte fra Arbeids- og velferdsdirektoratets tilskuddsordning til sosialt entreprenørskap er at virksomheten har et økonomisk potensial og vil bli økonomisk selvstendig og bærekraftig etter noen tid. Tilskuddet skal kun være et virkemiddel i en tidlig fase for virksomheten. Innovasjon Norge har på sin side både kompetanse og virkemidler knyttet til ordninger og tjenester som kan brukes av sosiale entreprenører. Etter arbeidsgruppens vurdering kan det derfor være aktuelt at Innovasjon Norge utarbeider en kartlegging av sin innsats overfor sosiale entreprenører, også med tanke på hvordan ulike kategorier sosiale entreprenører kan oppnå vekst. Eventuell kunnskap som utvikles gjennom et slikt arbeid kan være aktuelt å spre til andre direktorater og samfunnsområder.

En utfordring av mer generell karakter er hvordan ulike myndigheter og deres virkemidler kan spille sammen for å utløse mer sosial innovasjon. Arbeidsgruppens vurdering er at dette er noe som alltid bør vurderes ved gjennomgang av eksisterende regelverk eller igangsetting nye satsninger. Et eksempel på at sosialt entreprenørskap kan løftes fram i tverrsektorielt samarbeid er den nye områdesatsingen i Stavanger kommune hvor ett av innsatsområdene er sosialt entreprenørskap for å skape nye veier til velferd og arbeid. Det er i statsbudsjettet for 2018 avsatt 3 mill. kroner til dette innsatsområdet. Midlene skal forvaltes av Stavanger kommune og benyttes til å styrke sosiale entreprenører i Stavanger.

Velferdsobligasjoner (SIB)

Finansieringsvirkemidler for å støtte opp om sosial innovasjon og sosialt entreprenørskap kan også utformes på andre måter enn ved tradisjonelle tilskuddsordninger og offentlige innkjøp/anskaffelser. En ny finansieringsform som er nevnt både i tilbakemeldinger fra

¹⁴ Eimhjellen og Loga (2016)

aktører i feltet og i utredningen fra Høgskolen i Sørøst-Norge, er velferdsobligasjoner. KS har også i samarbeid med Velferdsfinans etablert en egen nettside med informasjon om effektkontrakter.¹⁵

Begrepet velferdsobligasjoner eller effektkontrakter brukes om resultatbaserte avtaler mellom flere parter, som oftest offentlige myndigheter, investorer/stiftelser og private eller ideelle tjenesteleverandører, og har som formål å løse sosiale problemer på en ny måte. Det finnes mange ulike modeller for velferdsobligasjoner, men i en typisk velferdsobligasjon stiller private investorer med kapital for å finansiere en tjeneste som utføres av private eller ideelle aktører. Det offentlige betaler investoren avhengig av resultatoppnåelse. Dersom tjenesten ikke gir ønsket resultat, er investeringen tapt. Investoren tar dermed risikoen for at tjenesten gir de ønskede resultater.

Bruk av velferdsobligasjoner innebærer også noen utfordringer, blant annet knyttet til å utvikle kontrakter for velferdsobligasjoner med målbare prosjektmål som sikrer sammenheng mellom innsats og resultat for den ønskede målgruppen. I tillegg reiser modellen budsjetttekniske spørsmål og spørsmål om fordeling av utgifter mellom offentlige aktører og nivåer.

JD og ASD har i samarbeid utarbeidet et forslag til pilotprosjekt med bruk av velferdsobligasjoner. Hovedformålet med pilotprosjektet er å teste ut velferdsobligasjoner som modell for utvikling og finansiering av nye tiltak for å forebygge tilbakefall til kriminalitet.

Det er i statsbudsjett for 2018 varslet at Arbeids- og velferdsdirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet vil få et felles oppdrag om å gjennomføre pilotprosjektet på nasjonalt nivå. Gjennomføring av prosjektet, herunder utforming, anskaffelse og inngåelse av kontrakter vil skje lokalt i utvalgte kommuner. Kommuner som deltar i pilotprosjektet vil få mulighet for å søke om midler til dekning av deler av kostnadene til utvikling, anskaffelse og administrasjon. Staten vil også bidra med midler til dekning av deler av kostnadene til sluttoppgjøret for levering av resultat etter gjennomført prosjekt.

Kriminalomsorgsdirektoratet og Arbeids- velferdsdirektoratet har fått et felles oppdrag om å gjennomføre pilotprosjektet. Prosjektet skal evalueres.

I tilbakemeldingene fra feltet, nevnes også flere andre nye finansieringsformer og samfinansiering på tvers av offentlige og private aktører. I Sverige arbeides det med kommunale sosiale investeringsfond. Formålet er å muliggjøre tidlig innsats og oppfølging av langsiktige effekter av sosial innsats.¹⁶ I Norge kobler Boost Refugee i Oslo et sosialt investeringsfond, kommunen og aktører i feltet for å få bedre sosiale resultater gjennom et inkubatorprogram.¹⁷ Arbeidsgruppen vurderer dette som initiativ det er relevant og interessant å følge med på.

¹⁵ <http://www.ks.no/fagomrader/utvikling/innovasjon/effektkontrakter>

¹⁶ Se for eksempel rapporten "Sociala investeringsfonder i Sverige – fakta och lärdomar" av Lars Hultkrantz, SNS Förlag i 2015.

¹⁷ <https://socentral.no/samarbeid/boost/>

Skatte- og avgiftspolitik

Skatte- og avgiftspolitik er et tema både i den nordiske rapporten og i tilbakemeldinger fra aktører i feltet. Forslag som nevnes er blant annet innføring av fritak for arbeidsgiveravgift i en periode for alle gründere som ansetter, samt forslag knyttet til skatt og forenklinger og endringer i regelverket for mva.

Arbeidsgruppen vurderer at dette er forslag som favner bredere enn å legge til rette for sosialt entreprenørskap og må vurderes innenfor den generelle skatte og avgiftspolitikken. Innspillene er oversendt Finansdepartementet og vurderes ikke nærmere her.

4.2 Regelverk og praktisering av regelverk

Regelverk og praktisering av regelverk er det andre utfordringsområdet som går igjen både i den nordiske rapporten og i innspill fra feltet og aktuelle utredninger i Norge. Vi vil her se nærmere på regelverket for offentlige anskaffelser og spørsmålet om en egen registreringsordning og/eller organisasjonsform for sosialt entreprenørskap.

Offentlige anskaffelser

Samarbeid mellom offentlige myndigheter og sosiale entreprenører skjer ofte gjennom offentlige anskaffelser. Det er derfor viktig at både ansatte i offentlig sektor og sosiale entreprenører har god kunnskap om mulighetene som ligger i anskaffelsesregelverket og hvordan innovative anskaffelser kan gjennomføres.

Det er fra 1. januar 2017 innført et nytt regelverk for offentlige anskaffelser. Den nye anskaffelsesloven inneholder flere bestemmelser som pålegger offentlige innkjøpere å ta hensyn til miljø, arbeidsforhold og sosiale forhold ved gjennomføringen av sine anskaffelser. Krav om ivaretagelse av slike samfunnshensyn har fått større plass i det nye regelverket enn i det gamle. Det er også under utarbeidelse en stortingsmelding om offentlige anskaffelser som forventes lagt fram i 2018.

Direktoratet for IKT og fornying (Difi) er regjeringens utøvende organ i arbeidet med å heve kompetansen på anskaffelsesområdet. Difi har ansvaret for å legge til rette for at offentlige virksomheter har god kompetanse og organiserer sine anskaffelser på en formålstjenlig og effektiv måte. Difi bidrar også med informasjon til leverandører. Sosiale entreprenører som ønsker å få mer kompetanse om anskaffelser kan bruke Difis tjenester for å øke sin kompetanse om offentlige anskaffelser, på lik linje med andre leverandører.

I inspirasjonsheftet *Veier til samarbeid. Sosiale entreprenører som samarbeidspartnere i offentlig sektor – eksempler og ideer*, utarbeidet av KMD i samarbeid med aktører i feltet, løftes det fram noen vanlige oppfatninger/myter om anskaffelsesregelverket, samtidig som det beskrives hva regelverket faktisk sier. Heftet har også et eget kapittel om hvordan man kan legge opp en anskaffelsesprosess for å åpne opp for dialog mellom innkjøpere, brukere og leverandører, og gir også informasjon om hvordan sosiale entreprenører kan gå fram for å komme i dialog med det offentlige og delta i konkurranser om offentlige anskaffelser.¹⁸

¹⁸ Inspirasjonsheftet [Veier til samarbeid](http://www.regjeringen.no/2540583) (www.regjeringen.no/2540583).

Nasjonalt program for leverandørutvikling (LUP) ble startet i 2010 og er inne i sin andre programperiode (2013-2019). NHO, KS og Difi er programansvarlige og NHO har prosjektlederansvaret gjennom sekretariatet. Programmet har som oppgave å bidra til at det gjennomføres flere innovative anskaffelser. Formålet med innovative anskaffelser er bedre og mer effektive tjenester, næringsvekst og lavere utslipp¹⁹. Programmet selv gjennomfører ikke anskaffelsene; det er de offentlige virksomhetene som gjør. Således bestemmer virksomhetene hvilke anskaffelser som skal gjennomføres. Det var i 2017 satt av 10 mill. kroner til LUP i NFDs budsjett.

Definisjonen på innovative offentlige anskaffelser (IOA) varierer mellom aktørene. Det finnes ingen statistikk over antall innovative anskaffelser, men antallet utlysninger hvor ordet «markedsdialog» inngår på Doffin kan tyde på at antallet er lavt. MENONs midtveisevaluering av LUP²⁰ finner at denne andelen er 1,4 prosent av det totale antallet offentlige anskaffelser. Kartlegginger viser til at barrierer for innovasjon ofte ligger hos innkjøper. Innovasjon Norges ordning «Innovasjonskontrakter» skal fra 2018 i større grad kunne gi tilskudd til offentlige virksomheter – ikke bare til bedrifter.

NFD har sammen med KMD, HOD og mange offentlige etater deltatt i LUP, og har som ledd i dette programmet vært med på å utvikle og ta i bruk metodikk for gjennomføring av innovative anskaffelser.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har også deltatt i Leverandørutviklingsprogrammet siden oppstarten. I en høringsuttalelse skriver Arbeids- og velferdsdirektoratet at de har gjennomgående gode erfaringer med anvendelsen av denne metodikken i konkrete anskaffelser, og vil anbefale denne til departementet og til andre offentlige innkjøpere. Selv om metoden er arbeidskrevende, gir metoden bedre tilbud og totalt sett positive gevinster i anskaffelsene.²¹

Det er de senere årene åpnet opp for flere typer leverandører av arbeidsmarkedstiltak/tjenester gjennom økt bruk av anbudskonkurranser for avklarings- og oppfølgingstiltak og arbeidsrettet rehabilitering. Dette er gjort med sikte på å øke variasjonen og kvaliteten i tilbudet. Som leverandør av arbeidsmarkedstjenester, kan sosiale entreprenører konkurrere om utlyste oppdrag og slik bidra til større variasjon i tjeneste- og tiltakstilbudet. Det finnes i liten grad samlet oversikt over omfanget av og erfaringer med samarbeidet mellom arbeids- og velferdsforvaltningen og sosiale entreprenører. Arbeidsgruppen foreslår at Arbeids- og velferdsdirektoratet gis i oppdrag å kartlegge omfang og erfaringer med samarbeid mellom arbeids- og velferdsforvaltningen og sosiale entreprenører om tiltak for å inkludere flere i arbeid og samfunnsliv, samt å vurdere behovet for eventuelle tiltak for å videreutvikle dette samarbeidet.

¹⁹ <http://innovativeanskaffelser.no/om-oss/>

²⁰ Skogli mfl. (2017)

²¹ Arbeids- og velferdsdirektoratets innspill til stortingsmelding om offentlige anskaffelser, 28.04.2017

Organisasjonsform eller register for sosiale entreprenører

Det finnes ingen egen organisasjonsform for sosialt entreprenørskap eller sosialentreprenøriske virksomheter i Norge, mens det i en rekke andre nordiske og europeiske land er etablert en eller annen form for juridisk rammeverk for sosialt entreprenørskap.

De fleste sosiale entreprenører er i dag organisert som aksjeselskap, enten som rent aksjeselskap eller ideelt aksjeselskap, eller som frivillig/ideell organisasjon/ forening, stiftelse og enkeltpersons foretak (Eimhjellen og Loga 2016, Kobro 2017). Valg av organisasjonsform har betydning for hva slags samfunnssektor de sosiale entreprenørene blir registrert innenfor, og derved også hvilket institusjonelt og juridisk rammeverk de må forholde seg til. I studiene som er gjennomført, melder respondentene at organisering som aksjeselskap i noen tilfeller oppleves som en fordel, i andre tilfeller som en ulempe.

I enkelte ordninger, eksempelvis *Tilskudd til sosialt entreprenørskap og sosiale entreprenører* som forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet, stilles det krav om registrering i Frivillighetsregisteret for å motta tilskudd.

Egen registreringsordning og/eller organisasjonsform for sosiale entreprenører er et tema i flere av innspillene fra aktører i feltet og både Kobro mfl. (2017) og Eimhjellen og Loga (2016) mener at et register over sosiale entreprenører vil kunne komme både aktørene selv, myndighetene og forskningen til gode.

Innføring av en registreringsordning for sosiale entreprenører reiser flere spørsmål og problemstillinger. F. eks. hvilke kriterier skal legges til grunn for registrering, hvem skal kunne få registrere sin virksomhet og hvem ikke. For strenge eller spesifikke kriterier vil kunne bidra til at flere som opplever seg selv som sosial entreprenør, ikke vil bli inkludert. Et annet spørsmål er hva som motiverer til (frivillig) registrering og hvordan holde registeret oppdatert.

Når det gjelder forslaget om egen organisasjonsform for sosial entreprenører /sosial entreprenøriske virksomheter, er vi usikre på om det ikke allerede finnes tilstrekkelige mulige selskapsformer. Rammer og muligheter ved en eventuelt ny organisasjonsform for sosiale entreprenører vil antagelig medføre at den ikke vil benyttes av alle slik at det uansett vil være en rekke organisasjonsformer som brukes. Arbeidsgruppen registrerer at flere land har innført ulike ordninger og vurderer at erfaringer fra disse vil kunne gi et bedre bilde av kostnader og nytte, utfordringer og muligheter ved slike tiltak.

Arbeidsgruppen foreslår på den bakgrunn at det foretas en oppsummering av kunnskap og erfaringer om organisasjonsformer, juridiske rammeverk eller registreringsordninger for sosialt entreprenørskap i de nordiske landene.

4.3 Kunnskap om sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon

Manglende kunnskap om sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon er et tredje utfordringsområde. Vi vil her se nærmere på ulike virkemidler for å øke kunnskapen om sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon.

Forskning

Sosialt entreprenørskap er forholdsvis nytt som forsknings- og fagfelt både i Norge og Norden. Vi har imidlertid i løpet av de siste årene fått flere nye studier, eksempelvis studiene fra henholdsvis Uni Research Rokkansenteret og Høgskolen i Sørøst-Norge som har bidratt til kunnskap om utvikling av sosialt entreprenørskap og viktige kjennetegn ved denne typen virksomhet.²²

KS har også tatt initiativ til forskning og utredning på området. Rapporten *Sosiale entreprenører – partnerskap for nye løsninger* utarbeidet av Uni Research Rokkansenteret belyser etablering av sosialt entreprenørskap i en kommunal- og fylkeskommunal kontekst.²³ *Modeller for samskaping og innovasjon* er et FoU-prosjekt som i løpet av 2017 skal utvikle og implementere modeller og verktøy for samskaping. Prosjektet gjennomføres av Høgskolen i Sørøst-Norge i samarbeid med SoCentral i Norge og KORA og Roskilde Universitet (RUC) i Danmark. Videre har Benedikte Brøgger ved BI nylig skrevet en bok om sosialt entreprenørskap i Norge.²⁴

Det har de senere årene også blitt etablert flere sentre som har sosialt entreprenørskap som ett av sine temaområder. *Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor* er etablert i et samarbeid mellom Institutt for samfunnsforskning og Uni Research Rokkansenteret, og har de siste årene hatt ansvaret for forskningsprogrammet *Sivilsamfunn og frivillig sektor 2013–2017*. Ved Høgskolen i Sørøst-Norge er det etablert *Senter for Sosialt Entreprenørskap og Samskapende Sosial Innovasjon – SESAM*.

Senter for entreprenørskap ved UiO ble etablert allerede i 2004 og er en enhet med tverrfaglige oppgaver ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet. Senteret skal gjennomføre forskning og undervisning i entreprenørskap og synliggjøre entreprenørskapsaktiviteter.

I tillegg til etablerte forskningsmiljøer kan sosialt entreprenørskap være et mulig tema i forskning som finansieres gjennom Forskningsrådet. Også EU sitt forskningsprogram Horisont 2020 som blant annet har fokus på nyskapende løsninger på samfunnsmessige forhold, kan gi muligheter som kan utnyttes av feltet.

Forskningsbasert kunnskap er generelt viktig som grunnlag for både politikk- og tjenesteutvikling. Arbeidsgruppens vurdering er at behov for videre forskning om sosialt entreprenørskap må vurderes av hvert enkelt departement når de ser på framtidige kunnskapsbehov knyttet til eget politikkområde. Det kan også være aktuelt med felles initiativ på tvers av sektorer.

Utdanning og opplæring

Blant anbefalingene fra den nordiske arbeidsgruppen var en oppfordring til nasjonale myndigheter til å vurdere sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon som tema i yrkesutdanningene (Nordisk Ministerråd 2015).

²² Eimhjellen og Loga (2016) og Kobro mfl. (2017). Andre norske studier som kan nevnes er Gustavsén og Kobro (2012), Damvad (2012) og Kaupang (2014)

²³ Loga mfl. (2016)

²⁴ Brøgger (2017)

Opplæring og utdanning i entreprenørskap foregår på alle nivåer i det norske utdanningssystemet; fra grunnopplæringen til og med høyere utdanning. Det er kun i høyere utdanning at sosialt entreprenørskap betraktes som et eget fag og som en type spesialisering innenfor entreprenørskapsstudiet. Flere høyskoler og universitet har de siste årene innført sosialt entreprenørskap som et eget fag.

Entreprenørskap er inkludert i kompetansemål i gjeldende læreplanverk som ble innført med Kunnskapsløftet i 2006. I tillegg ble entreprenørskap innført som et eget programfag med faget «Entreprenørskap og bedriftsutvikling» i videregående opplæring.

Entreprenørskap er nevnt i ny overordnet del av læreplanen. Under tittelen «Skaperglede, engasjement og utforskertrang» heter det at *«Kreative og skapende evner bidrar til å berike samfunnet. Samarbeid inspirerer til nytenkning og entreprenørskap, slik at nye ideer kan omsettes til handling. Elever som lærer om og gjennom skapende virksomhet utvikler evnen til å uttrykke seg på ulike måter, og til å løse problemer og stille nye spørsmål.»*

Overordnet del beskriver de overordnede prinsippene som gjelder for norsk grunnopplæring. Fornyelsen av fagene, som startet høsten 2017, vil ta hensyn til disse. De nye læreplanene for grunnopplæringen skal virke fra 2020.

Sosialt entreprenørskap er ikke nevnt i kompetansemålene i læreplanene, men mange inkluderer også denne formen for entreprenørskap i sin entreprenørskapsopplæring. Ungt Entreprenørskap legger stadig større vekt på sosialt entreprenørskap i sine undervisningsopplegg.

Entreprenørskap er mer utbredt i yrkesfaglige utdanningsprogram enn i studieforbereende utdanningsprogram i videregående opplæring. Det gjelder også sosialt entreprenørskap. Undersøkelser har og vist at utbytte av entreprenørskapsopplæring er høyere i yrkesfaglige utdanningsprogram. Erfaring med ungdomsbedrift i videregående opplæring gir gode kunnskaper og ferdigheter i nyskappingsprosesser og forretningsutvikling.²⁵

Det arbeides med endringer i tilbudsstrukturen for yrkesfag som vil være klar i 2018. Et større læreplanarbeid vil settes i gang etter fastsettelse av ny tilbudsstruktur. Det vil bli vurdert hvorvidt sosialt entreprenørskap skal komme ytterligere tydeligere inn i de nye læreplanene i denne prosessen.

Resultatmåling og sosial effekt

Sosiale entreprenører er opptatt av å vise effekt og resultater av sitt arbeid. Eimhjellen og Loga (2016) finner at et flertall av de sosiale entreprenørene prøver på en eller annen måte å måle effekter av virksomheten. De fleste som måler effekt, gjør det ved å telle eller kvantifisere ulike typer indikatorer for måloppnåelse. Mange gjennomfører også egne spørreundersøkelser, og en del lar eksterne forsknings- eller konsulentbyråer gjennomføre målinger. Noen gjennomfører kvalitative evalueringer og undersøkelser blant brukere.

Det eksperimenteres i flere av de nordiske landene med ulike verktøy for å måle sosial verdi og effekt for å gi et bedre bilde av effekter av ulike innsatser. Blant annet utvikles det i Danmark en sosialøkonomisk investeringsmodell. Modellen skal kunne gi ansatte i offentlig sektor et anslag på de økonomiske konsekvensene av gitte sosiale innsatser. Utover de

²⁵ Spilling mfl. (2015)

faktiske utgiftene og sosiale effektene på brukerne, vil man også kunne vurdere innsparinger på helse, omsorg og velferdsområdet. Skandiamodellen i Sverige og Danmark er et annet verktøy for å beregne effekten og økonomisk verdi av sosiale innsatser. I Norge har KS uttrykt at de ønsker å kopiere modellen.²⁶ I Norge er det flere som har fokus på modeller for måling av sosial effekt, blant annet Kronprinsparets Fond, Ferd Sosiale Entreprenører og SoCentral (Kobro mfl. 2017).

I tilbakemeldinger fra aktører i feltet er det pekt på behovet for å utvikle anerkjente indikatorer for sosial effekt slik at de som utvikler og leverer tjenester til det offentlige, vet at de blir målt på sine leveranser utfra effekten for brukerne. Det blir i tillegg påpekt at det offentlige også bør gjøre dette i større grad. Videre at det er behov for å utvikle et generelt rammeverk for måling/verdisetting og starte et nasjonalt samordningsarbeid på området.

Måling av effekter av tiltak og innsatser på velferdsområdet kan være krevende, især på områder hvor flere aktører bidrar til resultatene gjennom ulike tiltak og oppfølging. Som tidligere nevnt, er en sentral problemstilling for eksempel ved bruk av velferdsobligasjoner å finne fram til målbare prosjektmål som sikrer sammenheng mellom innsats og resultat for den ønskede målgruppen.

Det faglige beslutningsgrunnlaget for statlige tiltak følger av krav og bestemmelser i utredningsinstruksen. Instruksen stiller flere krav til hva som skal inngå, inkludert at de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt, skal utredes. For mindre tiltak vil det kunne gjøres en forenklet analyse, men for større tiltak vil det også være krav om en samfunnsøkonomisk analyse. Modeller som kan vise økonomiske og sosiale effekter ved gjennomføring av tiltak på et overordnet nivå, slik som Skandiamodellen, kan gi nyttig informasjon til slike utredninger og også bidra til et økt fokus på forebyggende tiltak. Dette kan også skape mer oppmerksomhet og diskusjon om valg av tiltak og prioriteringer i offentligheten. Erfaring med slike modeller er et aktuelt tema for det uformelle nettverket for ansatte i departement som arbeider med sosialt entreprenørskap i Norden, jf. punkt om samarbeid i Norden og Europa under.

I forbindelse med gjennomføring av nye tiltak blir det ofte gjennomført følgeevalueringer og effektevalueringer og stadig oftere blir nye tiltak implementert på måter som gjør at det kan lages forskningsdesign som gir mulighet for randomiserte forsøk for å få fram effekter ved tiltakene. I tillegg gjennomfører aktører som Folkehelseinstituttet oppsummeringer av forskning, analyser og måling av kvalitet av utvalgte tjenester.

Når det gjelder utvikling av indikatorer for sosial effekt, varierer graden av etablerte indikatorer mellom sektorer og fagområder. F.eks. finnes det innenfor helse nasjonale kvalitetsindikatorer for helse- og omsorgstjenesten som skal gi informasjon om kvaliteten på helsetjenestene brukerne får. De brukes også til kvalitetsstyring og kvalitetsforbedring. På andre områder kan det være potensial for utvikling av flere indikatorer for kvalitet og brukerresultater. Utvikling av slike indikatorer vil kunne ha nytte utover å legge til rette for sosialt entreprenørskap. Utvikling av indikatorer er spørsmål som går utover mandatet til

²⁶ <http://www.ks.no/fagomrader/utvikling/innovasjon/skandinavisk-innnovasjonssamarbeid/>

denne arbeidsgruppen, og departementene må selv vurdere om de har tilstrekkelige indikatorer for kvalitet og effekt innenfor sine fagområder.

4.4 Holdninger, kultur og organisering i det offentlige

Et fjerde utfordringsområde er holdninger, kultur og organisering i det offentlige. Vi vil her se nærmere på noen aktuelle problemstillinger knyttet til dette området.

Tydeliggjøre hva sosialt entreprenørskap er

Det finnes i Norge ingen offisiell definisjon av sosialt entreprenørskap som benyttes innenfor alle sektorer og på alle nivå i forvaltningen. Forskjellige kjennetegn vektlegges i ulike sammenhenger.

I det tidligere nevnte inspirasjonsheftet fra KMD nevnes at den sosiale verdien står i sentrum for aktiviteten, som et viktig kjennetegn. I arbeidet med heftet ble det samlet inn eksempler på hva ulike aktører mener særpreger sosialt entreprenørskap. Et utvalg av disse, presenteres også i heftet.

I regelverket for tilskuddsordningen fra Arbeids- og velferdsdirektoratet stilles følgende formelle krav til søkerne:

1. Virksomheten må selv definere seg som sosiale entreprenører.
2. Målet med virksomheten er å løse sosiale problemer på en ny måte.
3. Det er vedtektsfestet at det ikke skal tas utbytte.
4. Virksomheten drives av de sosiale resultatene, og også av en forretningsmodell som kan gjøre virksomheten levedyktig og bærekraftig etter noe tid,
5. Virksomheten er registrert i Frivillighetsregisteret (organisasjonsformen kan for eksempel være AS, stiftelse eller frivillig organisasjon).

Kobro mfl. (2017) mener at manglende klarhet og delt operativ forståelse/definisjon av sosialt entreprenørskap skaper usikkerhet og delvis holdningsmessige motstand til sosialt entreprenørskap, og tar på denne bakgrunn til orde for en «sertifisert definisjon» av sosialt entreprenørskap.

Vi har i kapittel 2 identifisert noen kjennetegn på sosialt entreprenørskap som vi vurderer som relevante å legge til grunn ved videre utvikling av innsatsen på området. Hvordan sosialt entreprenørskap forstås, herunder hvilke kjennetegn som vektlegges, vil variere mellom sektorer og målsettinger for områdene. I utforming av spesifikke virkemidler må derfor kjennetegnene vi har identifisert og vektlegging av disse, defineres i forhold til aktuelle målsettinger og områder.

Samarbeid på tvers av sektorer

Mange av samfunnsutfordringene vi møter i dag har sammensatte årsaker og krever således løsninger på tvers av fag- og politikkområder. Et samarbeid på tvers av offentlig, frivillig og privat sektor er også viktig, slik at alle ressurser i samfunnet utnyttes effektivt.

Samarbeid på tvers av ulike ansvars- og fagområder (og budsjettområder) for å oppnå ønsket samfunnseffekt skjer allerede i dag og bør skje videre på ulike måter og nivå.

Det finnes flere eksempler på nasjonale satsinger som forsøker å ivareta et slikt bredt og helhetlig perspektiv. En av disse er den nasjonale strategien *Bolig for velferd* som skal samle og målrette den offentlige innsatsen overfor vanskeligstilte på boligmarkedet og hvor ett av innsatsområdene er å stimulere til nytenkning og sosial innovasjon.

Fritidserklæringen er et samarbeid mellom regjeringen, KS og de store sivilsamfunnsorganisasjonene om at alle barn i familier med vedvarende fattigdomsproblemer skal kunne få minimum en vedvarende fritidsaktivitet uavhengig av foreldrenes økonomiske og sosiale situasjon.

Områdesatsingene er et samarbeid mellom stat og kommune om en ekstra innsats i områder med særskilte levekårsutfordringer. Områdesatsingene skal også bidra til å utvikle innovative arbeidsformer og bedre samordning mellom stat og kommune.

Områdesatsingene har hatt spesielt fokus på å styrke og videreutvikle oppveksttjenester, sysselsettingstjenester og nærmiljøkvaliteter, og å støtte opp under frivillig arbeid. Som tidligere nevnt har staten og Stavanger kommune inngått et langsiktig samarbeid om områderettet innsats i en av bydelene i Stavanger hvor sosialt entreprenørskap er ett av satsingsområdene.

I inspirasjonsheftet for sosialt entreprenørskap er det gitt eksempler på virkemidler/tiltak og samarbeidsformer mellom kommuner/statlige virksomheter lokalt og sosiale entreprenører.

Denne rapporten er utarbeidet av en tverrdepartemental arbeidsgruppe som ble etablert som oppfølging av den nordiske arbeidsgruppens anbefaling om å adressere feltet på et mer tverrdepartementalt/strategisk plan (Nordisk Ministerråd 2015). Denne arbeidsgruppen har også fungert som en arena for utveksling av aktuell informasjon og aktuelle erfaringer. Det er vår vurdering at arbeidsgruppen bør fortsette som en kontaktgruppe som møtes et par ganger årlig. Det foreslås at ASD har koordineringsansvaret ut 2018, og det vurderes deretter om det er hensiktsmessig at ansvaret går på omgang mellom deltakende departement. Formålet med denne kontaktgruppen vil være å bidra til gjensidig utveksling av informasjon om aktuelle virkemidler og tiltak, og vurdering av behov for koordinering mellom ulike virkemidler og tiltak. Kontaktgruppen vil også kunne invitere til felles møter med aktører i feltet for å belyse spesifikke problemstillinger.

Samarbeid i Norden og Europa

Sosialt entreprenørskap i Norge er sammenlignet med USA og en del andre land i Europa relativt lite utviklet.²⁷ Andre land kan ha erfaringer som er nyttig for utviklingen av feltet i Norge. Ikke minst gjelder dette de andre nordiske landene, som har lignende velferdsmodeller og samfunnsstrukturer. Dette var bakgrunnen for at det ble tatt et initiativ til en kartlegging av innsatser for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i Norden, som har blitt fulgt opp med en nordisk konferanse i Malmø i 2016.

Kobro mfl. (2017) mener at det er fornuftig å holde den nordiske dimensjonen i arbeidet med sosialt entreprenørskap levende, fordi den nordiske velferdsmodellen gir de nordiske landene mange felles utfordringer.

Som en av aktivitetene under det norske formannskapet for Nordisk Ministerråd i 2017 er det tatt initiativ til og etablert et uformelt nettverk for ansatte i departement som arbeider med

²⁷ Se Eimhjellen og Loga (2016) og Kobro mfl. (2017)

sosialt entreprenørskap i Norden. Nettverket vil kunne gi økt kunnskap om utfordringer og løsninger i de nordiske landene framover. Sosialt entreprenørskap er forankret i ulike sektorer og departement i de nordiske landene. Hvilke sektorer som deltar i nettverket, vil variere med utgangspunkt i forankringen i hvert land. Deltakelsen vil derfor være fra både næringssektoren og arbeids-, sosial- og helsesektoren. Det tas sikte på et årlig møte hvor det utover informasjons- og erfaringsutveksling legges opp til å belyse aktuelle tema, som eksempelvis erfaringer med nye finansieringsformer og måling av sosial effekt, hvor flere land har interessante erfaringer.

EU har et stort fokus på sosial innovasjon og sosialt entreprenørskap, og Norge deltar i flere program med relevante aktiviteter og utlysninger. ASD har blant annet arrangert en peer review om sosialt entreprenørskap i desember 2017 hvor formålet var erfaringsutveksling mellom europeiske land om politikikutvikling for å legge til rette for sosialt entreprenørskap. Arbeidet i EU-kommisjonen om sosial innovasjon og sosialt entreprenørskap er også spredd på flere sektorer. Informasjonsutveksling om relevante initiativ som pågår i EU, vil være et tema for den tverrdepartementale kontaktgruppen.

Norge deltar i flere EU-programmer som kan ha utlysninger som er aktuelle for sosialt entreprenørskap, slik som Horisont 2020, Erasmus+ og EaSI. Høgskolen i Sørøst-Norge finner at noen sosiale entreprenører har utnyttet Horisont 2020²⁸, og en aktør på innspillsmøtet 24.mars 2017 viste til at de hadde fått EU-finansering.

Det finnes også andre program hvor Norge ikke deltar, som er relevante for sosialt entreprenørskap, slik som mikrofinansaksen i EaSI-programmet. Europakommisjonen har igangsatt en prosess med anbefalinger til videre arbeid på feltet sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon, og det vil være viktig å følge med på de endringer og forslag som kan komme fra dette arbeidet før en tar stilling til eventuell norsk tilknytning til nye initiativ. Spørsmål om deltakelse i EU-programmer må håndteres innenfor den ordinære budsjettprosessen og må i tillegg vurderes opp mot den nasjonale oppfølgingen på feltet.

4.5 Oppsummering av forslag til videre innsats fra arbeidsgruppen

Vi har i dette kapitlet presentert virkemidler og tiltak av relevans for arbeidet med å legge til rette for sosialt entreprenørskap. Dette er virkemidler og tiltak som kan kategoriseres innenfor områdene finansiering og andre støttestrukturer, regelverk og praktisering av regelverk, kunnskap om sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon, samt holdninger, kultur og organisering i det offentlige. Vi har også sett nærmere på hvordan det kan arbeides videre med disse for å møte utfordringene sosiale entreprenører opplever.

Innovasjon Norge er det klart viktigste offentlige virkemidlet for oppstart av ny virksomhet. Det finnes også en egen tilskuddsordning for sosialt entreprenørskap og sosiale entreprenører som forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet, og en rekke departementer forvalter tilskuddsordninger rettet mot frivillig sektor og sivilsamfunn som kan være aktuelle for sosiale entreprenører. Regionale utviklingsmidler kan også gis til sosialt entreprenørskap der hvor det er relevant, og Fylkesmannen har mulighet for å gi en del av skjønnsrammen som støtte til fornyings- og innovasjonsprosjekter i kommunene.

²⁸ Kobro mfl. (2017)

Arbeidsgruppen peker på behov for å få mer kunnskap om hvorvidt de offentlige næringsrettede virkemidlene benyttes av sosiale entreprenører. Etter arbeidsgruppens vurdering kan det derfor være aktuelt at Innovasjon Norge utarbeider en kartlegging av sin innsats overfor sosiale entreprenører, også med tanke på hvordan ulike kategorier sosiale entreprenører kan oppnå vekst.

Det anbefales også at man ved gjennomgang av regelverk for eksisterende tilskuddsordninger eller igangsetting av nye ordninger, alltid vurderer hvordan ulike virkemidler kan spille sammen for å utløse mer sosial innovasjon.

Arbeidsgruppen berører spørsmålet om utprøving av nye finansieringsformer for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon, og viser til at det i statsbudsjettet for 2018 er varslet at Arbeids- og velferdsdirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet vil få et felles oppdrag om å gjennomføre et pilotprosjekt med bruk av velferdsobligasjoner. Arbeidsgruppen viser videre til flere andre initiativ til å utvikle nye finansieringsformer og samfinansiering på tvers av offentlige og private aktører, og anbefaler at man følger med på erfaringene med disse.

Innovasjon Norge tilbyr i tillegg til finansielle virkemidler også ulike kompetanse- og rådgivningstjenester. Støtte og råd til sosiale entreprenører gis ellers, og ikke minst, av en rekke aktører i feltet. Det har fra noen hold blitt etterspurt et eget offentlig fagmiljø for sosialt entreprenørskap. Arbeidsgruppen viser til at sosialt entreprenørskap har relevans og betydning for et bredt spekter av politikkområder. Hver sektor har ansvar for virkemidler og måloppnåelse på eget område, noe som innebærer at det bør finnes kunnskap om sosialt entreprenørskap i alle sektorer.

Samarbeid mellom offentlige myndigheter og sosiale entreprenører skjer ofte gjennom offentlige anskaffelser. Arbeidsgruppen understreker betydningen av at både ansatte i offentlig sektor og sosiale entreprenører har god kunnskap om mulighetene som ligger i anskaffelsesregelverket og hvordan innovative anskaffelser kan gjennomføres.

Inspirasjonsheftet *Veier til samarbeid. Sosiale entreprenører som samarbeidspartnere i offentlig sektor – eksempler og ideer* utarbeidet av KMD i samarbeid med aktører i feltet, har et eget kapittel om hvordan man kan legge opp en anskaffelsesprosess for å åpne opp for dialog mellom innkjøpere, brukere og leverandører, og gir også informasjon om hvordan sosiale entreprenører kan gå fram for å komme i dialog med det offentlige og delta i konkurranser om offentlige anskaffelser.

Sosiale entreprenører kan være en viktig samarbeidspartner for arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV). Arbeidsgruppen foreslår at det gjennomføres en kartlegging av omfang og erfaringer av samarbeid mellom arbeids- og velferdsforvaltningen og sosiale entreprenører om tiltak for å inkludere flere i arbeid og samfunnsliv, samt en vurdering av behovet for eventuelle tiltak for å videreutvikle dette samarbeidet.

Det har fra flere hold blitt etterspurt en egen registreringsordning og/eller organisasjonsform for sosialt entreprenørskap. Arbeidsgruppen viser til at det er flere utfordringer ved slike tiltak, men registrerer at flere land har innført ulike ordninger. Det vurderes at erfaringer fra disse vil kunne gi et bedre bilde av kostnader og nytte, utfordringer og muligheter ved slike tiltak, og foreslås på den bakgrunn at det foretas en oppsummering av kunnskap og erfaringer om organisasjonsformer, juridiske rammeverk eller registreringsordninger for sosiale entreprenørskap i de nordiske landene.

Forskning er viktig som grunnlag både for politikk- og tjenesteutvikling. Arbeidsgruppen mener at behov for videre forskning om sosialt entreprenørskap må vurderes av hvert enkelt departement som en del av gjennomgangen av kunnskapsbehov innenfor egen sektor/eget politikkområde. Arbeidsgruppen viser videre til at sosialt entreprenørskap etter hvert er i ferd med å bli et tema i utdanningen på ulike nivå.

Det eksperimenteres i flere av de nordiske landene med ulike verktøy for å måle sosial verdi (og effekt) for å gi et bedre bilde av effekter av ulike innsatser. Modeller som kan vise økonomiske og sosiale effekter ved gjennomføring av tiltak på et overordnet nivå, kan gi nyttig informasjon og også bidra til økt fokus på forebyggende arbeid. Erfaringer med slike modeller kan være et aktuelt tema for samarbeid mellom ansatte i departementer som arbeider med sosialt entreprenørskap i Norden.

Mange av samfunnsutfordringene vi møter i dag har sammensatte årsaker og krever således løsninger på tvers av fag- og politikkområder. Arbeidsgruppen viser til flere initiativ for å sikre samarbeid på tvers både mellom sektorer i Norge, mellom land på nordisk og europeisk nivå, og foreslår at den tverrdepartemental arbeidsgruppen som har utarbeidet denne rapporten, fortsetter som et kontaktgruppe for departementer som har ansvar og virkemidler av relevans for sosialt entreprenørskap.

Arbeidsgruppen vil avslutningsvis understreke at utviklingen av feltet i Norge i stor grad har vært drevet av enkeltpersoner, virksomheter og investorer. Det er mange og ulike typer aktører som gjør et stort arbeid for å tilrettelegge for sosialt entreprenørskap i Norge gjennom bl.a. veiledning og økonomisk bistand. Videreutvikling av innsatsen på området bør skje i et bredt samarbeid mellom offentlige myndigheter og disse.

5 Referanser

Arbeids- og velferdsdirektoratet 2017: Innspill til stortingsmelding om offentlige anskaffelser. Lastet ned 13.11.17 fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/75a5e7d46f9c4c69a7487c627fbee822/arbeids--og-velferdsdirektoratet---horingsinnspill.pdf>

Brøgger B. (2017): Sosialt entreprenørskap i Norge, Oslo, Cappelen Akademisk

Eimhjellen, I. og Loga, J. (2016): Utviklingen av sosialt entreprenørskap i Norge. Uni Research Rokkansenteret, Bergen, Rapport 9 - 2016

Damvad (2012): Utredning av sosialt entreprenørskap utarbeidet av DAMVAD for Nærings- og handelsdepartementet

Gustavsen, K. og Kobro, L.U. (2012): Sosialt entreprenørskap som ledd i innsatsen mot fattigdom, Telemarksforskning nr.305/2012

Hulgård L. og Andersen, L.L. (2015) i Nordisk Ministerråd (2015): Sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon. Kartlegging av innsatser for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i Norden. København. Tema Nord 2015:502

Hultkrantz, L. (2015): Sociala investeringsfonder i Sverige – fakta och lärdomar", SNS Förlag i 2015

Kaupang (2014): Velferd i nytt terreng – Hvordan kan kommunen som arbeidsgiver samarbeide med frivillig sektor, rapport nr. R7940, KS og Agenda Kaupang

Kobro, L.U. mfl. (2017): Statlige rammevilkår på ramme alvor. Sosialt entreprenørskap i norsk offentlig kontekst. Høgskolen i Sørøst-Norge, Porsgrunn. Skriftserien Nr 14 2017. Porsgrunn

Loga mfl. (2016): Sosialt entreprenørskap – partnerskap for nye løsninger. Rapport til KS. Uni Research Rokkansenteret Bergen. Rapporter 1 – 2016

Nordisk Ministerråd (2015): Sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon. Kartlegging av innsatser for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i Norden. København. Tema Nord 2015:502

Skogli mfl. (2017): Midtveisevaluering av nasjonalt program for leverandørutvikling, MENON-PUBLIKASJONER NR. 55/2017

Spilling, O.R., Johansen, V., Støren, L. A. (2015): Entreprenørskapsutdanning i Norge – status og veien videre: Sluttrapport fra følgeforskningsprosjektet om entreprenørskap i utdanningen (82). Rapport. NIFU Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning

Utgitt av:
Departementene

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 222 40 000

Publikasjonskode: A-0046 B
Omslagsfoto: Arbeids- og sosialdepartementet
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
01/2018 – opplag 100

